

Κωνσταντίνου Παπαγιάννη
Πρωτοπρεσβυτέρου

Στιχηρά προσόμοια τῆς Κυριακῆς πρό τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως

Αἱ δύο Κυριακαί, αἵτινες προηγούνται τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων, εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀφιερωμένοι ἢ μὲν πρώτη εἰδικῶς εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν κατὰ σάρκα προγόνων τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τοῦτο «Κυριακὴ τῶν Προπατόρων» ὀνομάζεται, ἢ δὲ δευτέρα, ἢ «Κυριακὴ πρό τῆς Χριστοῦ γεννήσεως» εἰς τιμὴν καὶ μνήμην πάντων τῶν πρό Χριστοῦ δικαίων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Αἱ δύο αὗται Κυριακαί ἔχουν εἰδικὰς ἀκολουθίας, αἵτινες συμψάλλονται μετὰ τῶν ἀναστασίμων.

Εἰς τοὺς αἴνους τῆς δευτέρας Κυριακῆς ψάλλονται, μετὰ τὰ δ' ἀναστάσιμα στιχηρά, τρία εἰδικὰ προσόμοια πρὸς τὸ «Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς», τὰ «Ἄρόν σου τὴν φωνὴν ἀληθῶς...», τὸ α' τῶν ὁποίων δευτεροῦται. Ἐξ αὐτῶν τὰ δύο πρῶτα ἀναφέρονται εἰς τοὺς πρό Χριστοῦ δικαίους ἄνδρας, καὶ κυρίως τοὺς πατριάρχας, τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τρεῖς παῖδας, τὸ δὲ τρίτον εἰς τὰς ἐναρέτους γυναῖκας.

Τὸ Τυπικόν ὁμῶς τοῦ ἁγίου Σάββα ὀρίζει ἀντὶ τῶν προσομοίων τούτων ἄλλα πρὸς τὸ «Ὁλην ἀποθέμενοι», παραθέτει δὲ ὡς ἀρχὴν τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν τὰς λέξεις «Ὡφθη ἡ πανένδοξος»¹. Τοιαῦτα προσόμοια δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰ ἔντυπα Μηναῖα εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐν λόγῳ δύο Κυριακῶν, οὔτε εἰς τὸν Ἑσπερινόν οὔτε εἰς τὸν Ὅρθρον.

1. «Τυπικόν σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχον πᾶσαν τὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τοῦ χρόνου ὄλου», ἔκδοσις Ἰωάννου Πέτρου τοῦ Πινέλλου, Βενετία 1643 (ἐφεξῆς σημειοῦται ΤΑΣ), κεφ. ιε' «Εἶδησις τοῦ τύπου τοῦ Δεκεμβρίου μηνός», φ. κζ'.

Ἐρευνῶν δι' ἄλλους σκοπούς διάφορα χειρόγραφα Μηναιᾶ ἐκ τῆς εἰς μικροταινίας συλλογῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν εὑρον εἰς τὰ χφφ. Φιλοθέου 31 (ιβ' αἰ.), Φιλοθέου 16 (ιδ' αἰ.) Παντοκράτορος 176 (ιδ' αἰ.), Δοχειαρίου 158 (ιζ' αἰ.), Δοχειαρίου 160 (ιη' αἰ.) καὶ Καρακάλλου 145 (ιστ' αἰ.) τὰ ἐν τέλει τοῦ παρόντος παρατιθέμενα τρία προσόμοια πρὸς τὸ «Ὁλην ἀποθέμενοι», τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλα χφφ.. Ἀκολουθῶς περιῆλθεν εἰς χεῖράς μου παλαιὸν Ἀνθολόγιον τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου - Δεκεμβρίου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς Μονῆς Κρυπτοφέρρης ἐν ἔτει 1738, τὸ ὁποῖον ἐπίσης περιέχει τὰ προσόμοια ταῦτα², παραλλάσσον ὁμῶς τὴν ἀρχὴν τοῦ α' ἀπὸ «Ὡφθη κόσμου πέρασιν» εἰς «Ὡφθη ἡ πανένδοξος», ὡς ἀκριβῶς δηλ. μνημονεύεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ ΤΑΣ. Εἶναι προφανές λοιπὸν ὅτι τὰ προσόμοια ταῦτα ὑπαινίσσεται τὸ ΤΑΣ.

Ὅρίζονται δὲ τὰ προσόμοια ταῦτα ὑπὸ τῶν πλείστων ἐκ τῶν μνημονευθέντων χφφ. ὡς ἐσπέρια στιχηρά τῆς Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἐντύπων Μηναιῶν προβλεπομένων «Τὰ τῶν πατέρων σήμερον πιστοί» κατὰ τὸ «Ὁ ἐν Ἐδέμ παράδεισος ποτέ», ἐνῶ τὸ χφφ. Καρακάλλου 145 καὶ τὸ Ἀνθολόγιον τῆς Κρυπτοφέρρης ὀρίζουν αὐτὰ εἰς τοὺς αἶνους τῆς Κυριακῆς ταύτης, ὡς ὀρίζει καὶ τὸ ΤΑΣ. Τὰ δύο τελευταῖα μάλιστα παρεμβάλλουν καὶ τέταρτον προσόμοιον (μετὰ τὸ α') «Ἀλόγων ἐν φάτνη σε», τὸ ὁποῖον τὰ ἔντυπα Μηναιᾶ ὀρίζουν μετ' ἄλλων δύο ὡς ἐσπέριον στιχηρὸν εἰς τὴν ΚΒ' Δεκεμβρίου. Πράγματι δὲ τὸ προσόμοιον τοῦτο, καθαρῶς προεόρτιον, φαίνεται νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὴν ὁμάδα τῶν ἐσπερίων τῆς ΚΒ' Δεκεμβρίου καὶ ὄχι πρὸς τὴν τοιαύτην τῆς Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν παρενεβλήθη προφανῶς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπαιτουμένων τεσσάρων στιχηρῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος προσόμοια, περιλαμβανόμενα εἰς πλεῖστα χφφ. καὶ ὀριζόμενα ὑπὸ

2. Τὰ δύο ἐκ τῶν προσομοίων τούτων (τὸ α' καὶ τὸ γ') ἐδημοσίευσε καὶ ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης εἰς τὸν Ἐκκλ. Φάρον, τ. 40 (1941), σ. 88.

τοῦ ΤΑΣ, ἦσαν εἰς γενικὴν χρῆσιν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, εἴτε ὡς ἐσπέρια στιχηρά, εἴτε ὡς τοιαῦτα τῶν αἰνῶν, εἶναι δέ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν περιελήφθησαν εἰς τὰ ἔντυπα Μηναιᾶ. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ ἐπανεισαχθοῦν εἰς χρῆσιν ὡς ἐσπέρια στιχηρά τῆς Κυριακῆς ταύτης ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἐντύπων Μηναιῶν προβλεπομένων «Τὰ τῶν πατέρων σήμερον πιστοί», τὰ ὁποῖα σήμερον ψάλλονται εἰς τοὺς Ἑσπερινούς ἀμφοτέρων τῶν Κυριακῶν, τροποποιουμένης ἐλαφρῶς τῆς ἀρχῆς τοῦ α΄, τὸ ὁποῖον κατὰ μὲν τὴν πρώτην Κυριακὴν ἄρχεται «Τῶν προπατόρων σήμερον, πιστοί, τελοῦντες μνημόσυνα...», κατὰ δὲ τὴν δευτέραν «Τὰ τῶν πατέρων σήμερον...».

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν προσομοίων τούτων παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Τὸ α΄ προσόμοιον φέρει ἔντονον προεόρτιον χαρακτήρα. Ἡ μνήμη τῶν προπατόρων προμηνύει τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου. Ὡραιότατα δὲ παρομοιάζεται ἐν τῷ τροπαρίῳ τούτῳ ὁ Χριστός ὡς ἥλιος, οἱ δὲ προπάτορες ὡς χορός ἀστέρων περιβάλλων τὸν ἥλιον.

Εἰς τὸ β΄ στιχηρὸν μνημονεύονται οἱ κυριώτεροι προπάτορες ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Μελχισεδέκ, χωρὶς νὰ ἐλλείπη καὶ ἀπὸ τοῦ τροπαρίου τούτου ὁ προεόρτιος χαρακτήρ.

Τὸ γ΄ τέλος στιχηρὸν ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τρεῖς παῖδας, τῶν ὁποίων ἡ διάσωσις ἐκ τοῦ πυρός θεωρεῖται προεικόνισις τῆς ἐκ Παρθένου ἀφθόρου γεννήσεως τοῦ Κυρίου³, καὶ εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, ὁ ὁποῖος προεῖδε τὸν Κύριον ὡς λίθον ἀποσπασθέντα ἐξ ὄρους ἄνευ χειρός⁴.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω παραθέτομεν τὰ προσόμοια κατὰ τὰ μνημονευθέντα χφβ., σημειοῦντες τὰς ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τῆς Κρυπτοφέρρης διαφόρους γραφάς.

3. Πρβλ. καὶ εἰρμόν τῆς η΄ ὠδῆς τοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων: «Θαύματος ὑπερφυοῦς ἢ δροσοβόλος ἐξεικόνισε κάμινος τύπον· οὐ γάρ οὐς ἐδέξατο φλέγει νέους, ὡς οὐδέ πῦρ τῆς Θεότητος Παρθένου ἦν ὑπέδου νηδύν...».

4. Δαν. β΄ 34.

Ἦχος πλ. β' ("Ὀλην ἀποθέμενοι).

ᾠφθη κόσμου πέρασι* τῶν προπατόρων ἡ μνήμη*^α φωτός ὄντως ἐμπλεως* καὶ ἀκτίσι χάριτος* ἐξαστράπτουσα* ὁ Χριστός γάρ ἥλιος* φαεινός ἄνωθεν* ὑπερλάμπας τηλαυγέστατα,* ἀστέρων σύνοδον* ἄγει σύν αὐτῷ ἀνατέλλουσιν*^β καὶ τόκον τόν θεάνθρωπον* φαίνει Βηθλεέμ ἔνδον ἔσεσθαι*. Πάντες οὖν ἐν πίστει*^γ, τοῖς τούτου γενεθλίοις εὐλαβῶς* ἐπικροτοῦντες, χορεύσωμεν* αἶνον προεόρτιον.

Δόξη ὠραίζεται* τῆς θεϊκῆς μετουσίας* Ἄδὰμ χαίρων σήμερον* ὡς κρηπὶς καὶ ἔρεισμα* προπατόρων σοφῶν* συσκιρτῶ^δ Ἄβελ τε* καὶ Ἐνώχ γέγηθε* καὶ χορεύει Σὴθ καὶ Νῶε ὁμοῦ* σύν πατριάρχαις δέ*^ε μέλπει Ἀβραάμ ὁ πανεύφημος* καὶ τόκον τόν ἀπάτορα* νῦν Μελχισεδέκ βλέπει ἄνωθεν.* Ὁθεν θεῖαν μνήμην* Χριστοῦ τῶν προπατόρων καὶ ἡμεῖς* ἐπιτελοῦντες, αἰτήσωμεν* σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν*^{στ}.

Ἦστραψεν εὐφρόσυνος* ἡ ἐν καμίνῳ τῶν παίδων* θεόφρων ὁμήγουρις*^ζ καὶ Χριστοῦ τὴν γέννησιν* προκηρύττει ἐν γῆ*^η. Ὡς σεπτὴ δρόσος γάρ* καταβάς Κύριος* τὴν τεκοῦσαν σῶζει ἀφλεκτον,* φρουρεῖ ἀμώμητον*^θ καὶ καταπλουτεῖ θεαίαις χάρισι* διό καὶ ὁ θεόληπτος* χαίρει Δανιήλ ἀγαλλόμενος* λίθον γάρ ἐξ ὄρους* ἀλάξευτον προβλέπων ἐμφανῶς,* ἐν παρησίᾳ πρεσβεύει νῦν* ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

α. ᾠφθη ἡ πανένδοξος* θεοπατόρων ἡ μνήμη* φωτός...

β. Φαεινός ἥλιος* ὁ Χριστός ἄνωθεν* ὑπερλάμπει τηλαυγέστατα* ἀστέρων σύνοδος* ἄγει σύν αὐτοῖς ἀνατέλλοντα* καὶ τόκον...

γ. Ὁθεν ἐκ καρδίας* τοῖς τούτου...

δ. Σκιρτῶ Ἄβελ τε...

ε. Σύν πατριάρχαις τε...

στ. Ἐπιτελοῦντες αἰνέσωμεν* Τριάδα τὴν ἄκτιστον.

ζ. Θεοφόρων χόρευσις* καὶ Χριστοῦ...

η. Προκηρύττει σαφῶς.

θ. Φρουρεῖ ἀλώβητον.

ΤΗ ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ
ΣΤΙΧΗΡΑ ΕΣΠΕΡΙΑ

ΜΕΤΑ ΤΟ **ΚΥΡΙΕ ΘΚΘΚΡΑΞΑ** ΙΣΤΩΜΕΝ ΣΤΙΧΟΥΣ Γ'
ΚΑΙ ΥΑΛΛΟΜΕΝ

**Γ' ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ, ΘΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ,
ΠΡΟΒΟΡΤΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΩΝ Γ'
ΚΑΙ ΑΝΤΙ ΤΩΝ «Ο ΘΝ ΕΔΕΜ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ»,
ΤΑ ΠΑΡΟΝΤΑ,
ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΕΚ ΠΑΛΛΙΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΛΛΙΤΥΠΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΛΕΓΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ.**

ΗΧΟΣ ΠΑ. Ε' ΟΛΗΝ ΑΠΟΘΕΜΕΝΟΙ

᾽Ωφθη κόσμου πέρασι* τῶν προπατόρων ἡ μνήμη*^α φωτός
ὄντως ἐμπλεως* καὶ ἀκτίσι χάριτος* ἐξαστράπτουσα* ὁ Χρι-
στός γάρ ἥλιος* φαεινός ἄνωθεν* ὑπερλάμπας τηλαυγέστατα,*
ἀστέρων σύνοδον* ἄγει σὺν αὐτῷ ἀνατέλλουσιν*^β καὶ τόκον
τόν θεάνθρωπον* φαίνει Βηθλεέμ ἔνδον ἔσεσθαι*. Πάντες οὖν
ἐν πίστει*^γ, τοῖς τούτου γενεθλίοις εὐλαβῶς* ἐπικροτοῦντες,
χορεύσωμεν* αἶνον προεόρτιον.

Δόξη ὠραῖζεται* τῆς θεϊκῆς μετουσίας* Ἄδὰμ χαίρων σή-
μερον* ὡς κρηπὶς καὶ ἔρεισμα* προπατόρων σοφῶν* συσκιρ-
τῆ^δ Ἄβελ τε* καὶ Ἐνώχ γέγηθε* καὶ χορεύει Σήθ καὶ Νῶε
ὁμοῦ* σὺν πατριάρχαις δέ*^ε μέλπει Ἄβραάμ ὁ πανεύφημος*
καὶ τόκον τὸν ἀπάτορα* νῦν Μελχισεδέκ βλέπει ἄνωθεν.* Ὁ-
θεν θεῖαν μνήμη* Χριστοῦ τῶν προπατόρων καὶ ἡμεῖς* ἐπιτε-
λοῦντες, αἰτήσωμεν* σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν*^{στ}.

Ἦστραπεν εὐφρόσυνος* ἡ ἐν καμίνῳ τῶν παιδῶν* θεό-
φρων ὀμηγυρις*^ζ καὶ Χριστοῦ τὴν γέννησιν* προκηρύττει ἐν
γῆ*^η. Ὡς σεπτὴ δρόσος γάρ* καταβάς Κύριος* τὴν τεκοῦσαν
σῶζει ἀφλεκτον,* φρουρεῖ ἀμώμητον*^θ καὶ καταπλουτεῖ θείαις
χάρισι* διό καὶ ὁ θεόληπτος* χαίρει Δανιὴλ ἀγαλλόμενος*
λίθον γάρ ἐξ ὄρου* ἀλάξευτον προβλέπων ἐμφανῶς,* ἐν παρ-
ρησίᾳ πρεσβεῦει νῦν* ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

α. ᾽Ωφθη ἡ πανένδοξος* θεοπατόρων ἡ μνήμη* φωτός...

β. Φαεινός ἥλιος* ὁ Χριστός ἄνωθεν* ὑπερλάμπει τηλαυγέστατα*
ἀστέρων σύνοδος* ἄγει σὺν αὐτοῖς ἀνατέλλοντα* καὶ τόκον...

γ. Ὁθεν ἐκ καρδίας* τοῖς τούτου...

δ. Σκιρτῆ Ἄβελ τε...

ε. Σὺν πατριάρχαις τε...

στ. Ἐπιτελοῦντες αἰνέσωμεν* Τριάδα τὴν ἄκτιστον.

ζ. Θεοφόρων χόρευσις* καὶ Χριστοῦ...

η. Προκηρύττει σαφῶς.

θ. Φρουρεῖ ἀλώβητον.